

В спеціалізовану вчену раду Д 35.052.19
у Національному університеті
“Львівська політехніка”
79008, м. Львів,
вул. Князя Романа, 1-3

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

**на дисертацію Біленкової Юлії Сергіївни «Участь політико-правових
суб'єктів Української РСР в розробці та утвердженні основних інститутів
нового міжнародного права (1944–1991 рр.):**

історико-правове дослідження»,

**подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі
спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних
і правових учень**

Актуальність теми дослідження. У ХХ ст. відбулося формування «нового» міжнародного права, заснованого на дотриманні та охороні прав людини, забороні застосування сили і загрози сили, мирного вирішення конфліктів, виробленні ефективних механізмів створення, забезпечення і застосування міжнародного права та інших принципів, спрямованих на забезпечення миру і процвітання на планеті Земля. Така гуманізація міжнародного права стала можливою після явної неспроможності «старого» міжнародного права запобігти розв'язанню Першої і, як наслідок, Другої світової війни.

У 1944 році, наприкінці Другої світової війни, стає очевидною нагальна потреба у розробці дієвої системи міжнародної співпраці, заснованої на загальноновизнаних нормах міжнародного права, для недопущення в майбутньому масштабних міждержавних конфліктів. Важливо при цьому розуміти, що єдиного погляду на новий формат міжнародної співпраці у провідних держав переможців (союзників на той час по антигітлерівській коаліції) не було. Більше того, як США, так і СРСР максимально намагалися поширити свій вплив як на розробку норм «нового» міжнародного права, так і на структуру і формат нової організації по забезпеченню міжнародного співробітництва. Щоб забезпечити максимальне

відстоювання своїх інтересів, Радянський Союз пропонує ідею включення в ООН всіх своїх союзних республік, наслідком чого, стає компромісне рішення по включенню УРСР та БРСР, як республік, які забезпечили найбільш вагомий внесок у перемогу над країнами Осі. Таким чином УРСР та БРСР стають країнами засновницями ООН, формально на рівні з іншими незалежними та суверенними державами, але фактично як складові частини тоталітарного Радянського Союзу.

Актуальність представлено до розгляду дослідження набуває з кількох основних причин, а саме: дозволяє зрозуміти роль та місце Української РСР у становленні «нового» міжнародного права та Організації Об'єднаних Націй, визначення позитивних та негативних впливів дипломатії УРСР на формування системи міжнародного права у післявоєнний період (1945-1991 рр.) та прослідкувати безпосередню участь МЗС УРСР у вирішенні міжнародних проблем та конфліктів. Важливим елементом є також розуміння умов в яких формувався новий світовий порядок – біполярність світу, міжблокове протистояння та активний вихід на міжнародну арену держав третього світу.

З огляду на вище викладене та ті положення, які містяться в авторефераті та рукописі дисертації, актуальність теми є обґрунтованою та не викликає сумнівів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій. Наукові положення, висновки та рекомендації базуються на детальному і глибокому аналізі доробку як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, який здійснено в логічній послідовності та оформлено у вигляді результатів власних досліджень автора дисертації.

Біленкова Ю.С. здійснила чіткий розподіл представників західної, радянської та пострадянської наукових шкіл та їх поглядів, як на становлення нового міжнародного права, так і ролі Української РСР, як самостійного суб'єкта міжнародного права. Розкрито суперечливі моменти історіографії щодо розробки та втілення у Статуті ООН нових норм міжнародного права та практичного їх застосування. Відзначено критичні погляди західних наукових шкіл щодо заперечення самого існування Української РСР як самостійного суб'єкта

міжнародного права і визначення її ролі «залізного» сателіта СРСР не лише в ООН, але і загалом на міжнародному рівні. Напротивагу таким поглядам радянська та, в основному, пострадянська школа однозначно подає Українську РСР як повноцінного суб'єкта міжнародного права. Ретельне дослідження і об'єктивна оцінка аргументації зарубіжних та вітчизняних науковців, із залученням достатньої джерельної бази, дозволило автору повноцінно розкрити предмет дослідження. При цьому Біленковій Ю.С. вдалося довести необґрунтованість, як спрощення ролі Української РСР на міжнародній арені, так і сприймання її як повноцінного суб'єкта міжнародного права.

Обґрунтованість наукових досліджень відображена у неупередженому аналізі практики застосування норм нового міжнародного права дипломатією Української РСР на різних етапах її становлення. Зокрема відзначено значний вклад у міжнародно-правове врегулювання обігу та скорочення озброєнь, розбудові системи міжнародного гуманітарного права, боротьби з расовою дискримінацією та закріплення права на самовизначення народів. Окремо розглянуто роль Української РСР у врегулюванні локальних конфліктів у повоєнному світі засобами дипломатії. Результатом активної позиції молоді дипломатії Української РСР стало здобуття незалежності Індонезією, що відіграло значну роль у покращенні міжнародного іміджу й самого республіканського МЗС, яке при створенні ООН західні країни вважали придатком радянського зовнішньополітичного відомства.

Проаналізовано українську радянську дипломатію у політиці СРСР щодо держав соціалістичного блоку, яка визначалася загальносоюзною лінією зовнішньополітичної діяльності. Особливо це проявилось у підтримці ганебних і деструктивних кроків СРСР у збройній агресії проти Угорщини (1956 р.), Чехословаччини (1968 р.), Афганістану (1979-1989 рр.) тощо.

Вивчення змісту дисертації дозволяє зробити висновок про те, що на підставі системного аналізу правових документів, архівних джерел, історико-правової та історичної літератури з'ясовано об'єктивні та суб'єктивні фактори, що зумовили

виникнення «нового» міжнародного права та подальший поступальний розвиток його основних інститутів, з'ясовано роль і місце української радянської дипломатії у вказаних процесах становлення і розвитку «нового» міжнародного права. Таким чином можна констатувати, що поставлена мета досягнута, а завдання виконані.

Наукова новизна одержаних результатів.

Найбільш вагомими елементами наукової новизни дисертаційної роботи полягають у наступному:

1. визначено позитивні та негативні впливи безпосередньої діяльності дипломатії Української РСР, спрямовані на утвердження норм «нового» міжнародного права, надано їм комплексну політико-правову оцінку;

2. залучено у науковий обіг значну кількість джерел вітчизняного та іноземного походження, що дозволить розширити історіографію української історико-правової науки з визначеної проблематики;

3. виокремлено періоди активності української радянської дипломатії протягом 1945 – 1991 рр., визначено об'єктивні та суб'єктивні причини коливань цієї активності;

4. охарактеризовано ступінь зовнішньополітичної самостійності УРСР в загальному фарватері радянської міжнародно-правової доктрини і практики її реалізації;

5. проведено історико-правові паралелі між радянською доктриною обмеженого суверенітету союзних республік та держав т.зв. соціалістичної співдружності і сучасними політичними претензіями РФ на глобальне домінування на пострадянському просторі.

Теоретична та прикладна цінність результатів дослідження.

Отримані результати дисертації доцільно буде використовувати у освітньому процесі та при написанні наукових досліджень як з історії права, історії держави і права України, так і праць із загальної історії України, політології та ін. Можливе застосування окремих положень і висновків

дослідження при викладанні курсу історії держави і права зарубіжних країн, історії держави і права України, а також спецкурсів у навчальних закладах з підготовки спеціалістів у галузі юриспруденції, включаючи й відомчі навчальні заклади та курси підвищення кваліфікації в системах Міністерства закордонних справ України, Міністерства внутрішніх справ України та Служби Безпеки України.

При розробці правового забезпечення міжнародної діяльності України можуть бути використані окремі результати дослідження, що визначають політику нашої держави при визнанні легітимного права національних груп на створення суверенних держав, регулюванні правового статусу гуманітарних інтервенцій здійснюваних під егідою ООН й поза нею, організації порядку залучення українських військових контингентів до миротворчої діяльності ООН.

Матеріали дослідження. Основні положення дисертації Ю.С. Біленкової відображені у п'яти наукових статтях, з яких чотири опубліковані у фахових наукових виданнях України та одна у науковому періодичному виданні Республіки Молдова. Додатково положення дисертації були викладені у чотирьох тезах виступів на науково-практичних заходах.

Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає вимогам ДАК України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Наведені публікації відображають основний зміст дисертації і одержані автором наукові результати.

Автореферат дисертації за структурою і оформленням відповідає визначеним ДАК України вимогам та відображає основний зміст проведеного дослідження.

Зауваження щодо окремих пропозицій та положень дисертації. Незважаючи на загалом високий науково-теоретичний і практично-прикладний рівень дисертаційної роботи Ю.С. Біленкової, необхідно зазначити, що дана наукова робота містить також деякі дискусійні позиції та притаманні переважній більшості наукових досліджень зауваження, серед яких найбільш суттєві наведено нижче, а саме:

1. Незважаючи на досить серйозну бібліографічну основу дослідження доцільно було б розширити їх такими закордонними класичними працями як «Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті» Генрі Кіссінджера чи «Велика шахівниця» Збігнєва Бжезинського; щодо джерельної бази, то очевидним видається дефіцит архівних матеріалів, які б додали більшої об'єктивності при висвітленні предмету роботи;

2. На ст. 60 дисертації автор зазначає: «Протягом кінця березня – початку квітня того ж 1918 р., комуністичний уряд УРР було витіснено з території України німецькими та австрійськими військами, введеними на запрошення Ради Народних Міністрів УНР». Заради історичної справедливості та об'єктивності висвітлення подій того часу, доцільно згадати операції військ УНР по звільненню України від більшовиків, особливо Донбасу та Криму. Саме ці українські території звільнялися Українськими січовими стрільцями під проводом Василя Вишиваного та Запорізьким корпусом Петра Болбочана, які досить часто, проводили військові операції без допомоги союзних німецьких і австрійських військ для того, щоб першими увійти в звільнені населені пункти та встановити українську владу;

3. У висновках до Розділу 2 на ст. 118 дисертації Ю.С. Біленкова стверджує, що набуття Українською РСР формальних ознак міжнародної самостійності мало певною мірою полегшити повторну інкорпорацію республіки до Союзу РСР після вигнання за її межі німецьких окупаційних військ і це мало сприяти ослабленню позицій та подальшій дискредитації українських націоналістичних структур ОУН – УПА, що підпільно діяли на території Західної України. В цілому підтримуючи таке судження, видається незрозумілим лише твердження про те, що діяльність українських націоналістичних структур ОУН – УПА поширювалася лише на території Західної України. Праці В. В'ятровича, В. Сергійчука та інших дослідників, свідчать про поширення, в тій чи іншій мірі, українських націоналістичних структур ОУН – УПА не лише по всій території УРСР, але і за її межами.

4. Як прокоментує Ю.С. Біленкова той парадоксальний факт, що УРСР, займаючи у ООН радикальну позицію по боротьбі з колоніальною залежністю окремих держав, де-факто (сподіваємося, що в ближчому часі це буде визнано і де-юре), сама була колонією тодішньої Росії чи якщо завгодно РРФСР, оформленої у зовні, досить привабливу, обгортку СРСР. Також потребує роз'яснення як сприймати поєднання значного вкладу УРСР у розвиток права міжнародної безпеки та підтримку агресії СРСР проти Угорщини (1956 р.), Чехословаччини (1968 р.), Афганістану (1979–1989 рр.) тощо.

Проте вищенаведені зауваження стосуються лише окремих аспектів дослідження і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, носять швидше рекомендаційний характер і побажання подальшої наукової розробки даної проблематики.

Висновок. Все наведене вище дає підстави визнати дисертацію «Участь політико-правових суб'єктів Української РСР в розробці та утвердженні основних інститутів нового міжнародного права (1944–1991 рр.): історико-правове дослідження» завершеним самостійним дослідженням, яке відповідає вимогам пунктів 9, 11, 13 та іншим нормам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567.

Автор даної дисертації – Біленкова Юлія Сергіївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Учений секретар секретаріату

Вченої ради Львівського державного

університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, доцент

Н.Я. Рудий

20 червня 2019 р.